

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه قم

دانشکده الهیات و معارف اسلامی

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد رشته شیعه شناسی گرایش جامعه شناسی

عنوان:

تأثیر آیین های شیعی بر کاهش آسیب های

اجتماعی

استاد راهنما:

جناب حجت الاسلام و المسلمین دکتر حسن خیری

نگارنده:

حسن احتشام

بهمن ماه ۱۳۹۲

تقدیم به :

محضر خداوند متعال و سبحان، مرئیانی که مرا به راه
سعادت و رستگاری رهنمون ساختند در درجه اوّل به ساحت
مقدّس پیامبران الهی و ائمه هدی (ع) و در مرتبه بعد به پیشگاه
مروّجان دین به خصوص حضرت امام خمینی (ره) و حضرت امام
خامنه ای و شهیدان راه خدا و به تمام کسانی که تا قیام قیامت در
راه اجرای حقّ و حقیقت گام بر خواهند داشت.

تشکر و قدردانی

حمد و سپاس خدای را که توفیق کسب دانش و معرفت را به ما عطا فرمود. در اینجا بر خود لازم می دانم از تمامی اساتید بزرگوار، به ویژه اساتید دوره کارشناسی ارشد که در طول سالیان گذشته مرا در تحصیل علم و معرفت و فضائل اخلاقی یاری نموده اند تقدیر و تشکر نمایم. از استادگرامی و بزرگوار جناب حجت الاسلام و المسلمین آقای دکتر حسن خیری که راهنمایی اینجانب را در انجام تحقیق، پژوهش و نگارش این پایان نامه تقبل نموده اند نهایت تشکر و سپاسگزاری را دارم.

چکیده

آیین های تشیع مانند بر پایی جشن های مذهبی، عزاداری، زیارت و مداحی اهل بیت رفتار های اجتماعی هستند که به دلیل بُعد اجتماعی آنها بر پدیده های اجتماعی دیگر اثر می گذارند. پیامدهای شاد و مسرور بودن مردم در شادی باکرامت ترین بندگان خدا، محزون بودن جامعه در سوگواری سبیل های خوبی و فضیلت، محبت ورزیدن به دیگران، یاد آوری رفتارهای سخاوتمندانه بزرگان نسبت به مردم و صدها نمونه رفتار نیکوی دیگر مصداق هایی هستند که بر آمده از آیین های تشیع بوده و بر کاهش آسیب های فردی و جمعی مانند فقر، بیکاری، سرقت، بی عدالتی، ظلم و تجاوز که حریم هر جامعه ای را آلوده و بی ثبات می کند؛ تاثیر دارند. در اهمیت موضوع باید بگوییم وقتی تمامی جوامع با این آسیب ها روبرو هستند و سالانه خسارات زیادی از این ناحیه متحمل می شوند؛ ضرورت ایجاب می کند به دنبال بررسی و یافتن و تقویت عوامل و راههایی که می توانند از آسیب ها جلوگیری کنند و یا باعث کاهش آنها گردند؛ باشند. این نوشتار برای اصلاح بسترهای فرهنگی جوامع شیعی در راستای زدودن آسیب های اجتماعی کاربرد دارد تا به تبع آن رفتارهای مردم از آن متاثر گردد. و این تحقیق با هدف نشان دادن شیوه کنونی برگزاری آیین های شیعی و خطرهای انحراف هایی که آنها را تهدید می کند، با استفاده از روش کتابخانه ای تاثیرگذاری این آیین ها را بر کم شدن آسیب های اجتماعی تبیین می کند و با تکیه بر نقطه ثقل این رفتار اجتماعی، یعنی مشارکتی که از حضور خودجوش و داوطلبانه شیعیان در برگزاری آیین های مذهبی به وجود می آید شرایطی فراهم می آید تا با شناخت معارف خاندان پیامبر اعظم (ص) و تحت تعلیم و تربیت قرار گرفتن ایشان، محیط جامعه سالم می شود.

کلید واژه: آیین، شیعه، آسیب، اجتماع

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات تحقیق.....	۱
طرح مسأله.....	۱۰
اهمیت موضوع و ضرورت تحقیق.....	۳
سوال اصلی.....	۴
سوالات فرعی.....	۴
اهداف.....	۵
فرضیه‌ها.....	۵
روش تحقیق.....	۵
پیشینه تاریخی تحقیق (بررسی آثار).....	۶
فصل دوم: ادبیات تحقیق.....	۸
تعریف مفاهیم.....	۹
۱- آیین.....	۹
۲- شیعه.....	۱۱
۳- آسیب.....	۱۱
۴- اجتماع.....	۱۲
۵- آسیب های اجتماعی.....	۱۳
۶- عزاداری.....	۱۴
۷- اهل بیت(ع).....	۱۶
۸- زیارت.....	۱۶
۹- مداحی.....	۱۷
۱۰- جشن های مذهبی.....	۱۸
فصل سوم: مبانی تحقیق.....	۲۰
جایگاه آیین ها.....	۲۱
۱- جایگاه عزاداری در اسلام.....	۲۱

۲۲جایگاه زیارت
۲۴جایگاه مداح و مداحی
۲۵جایگاه شادی کردن و جشن گرفتن
۳۱کارکرد آیین های شیعه
۳۲	فصل چهارم: تاثیر آیین ها بر کاهش آسیب های اجتماعی
۳۳	بخش اول: تاثیر عزاداری بر کاهش آسیب های اجتماعی
۳۴	پیامدهای اجتماعی عزاداری اهل بیت (ع).....
۳۴	۱-شناساندن راه حق و باطل.....
۳۹	۲-مبارزه با ظلم.....
۴۴	۳-ایجاد وحدت و افزایش مشارکت اجتماعی مردم.....
۴۶	۴-ایجاد فرهنگ امر به معروف و نهی از منکر.....
۴۷	۵-اهمیت دادن به نماز.....
۴۸	۶-معرفی الگو.....
۴۹	۷-تقدیر و سپاس از فداکاری دیگران.....
۴۹	۸-ایجاد روحیات مثبت و زدودن روحیات منفی.....
۵۳	۹-ظهور نهضت ها و قیام ها.....
۵۷	۱۰-عزاداری و بدعت ها.....
	۱۰-۴-
۶۴	ریشه های ورود تحریفات در عزاداری.....
۷۴	بخش دوم: تاثیر زیارت اهل بیت (ع) بر کاهش آسیب های اجتماعی.....
۷۵	۱-تعلیم و تربیت.....
۷۶	۲-ایجاد وحدت مذهبی و ملی و مشارکت اجتماعی شیعیان.....
۷۸	۳-مبارزه با ستم و ستمکار.....
۷۹	۴-الگو پذیری.....
۸۱	۵-تقویت روحیه اجتماعی.....
۸۳	۶-آثار فردی زیارت.....

۷-زیارت و بدعت‌ها.....	۸۵
بخش سوم : تاثیر مداحی اهل بیت(ع) بر کاهش آسیب‌های اجتماعی.....	۸۹
۱-ترویج روحیه ستم ستیزی.....	۹۰
۲-تبلیغ معارف اهل بیت(ع).....	۹۰
۳-ایجاد تحولات بزرگ اجتماعی.....	۹۱
۴-الگو بودن مداحان.....	۹۲
۵-بصیرت افزایی.....	۹۳
۶-مداحی و بدعت‌ها.....	۹۳
بخش چهارم : تاثیر جشن‌های مذهبی بر کاهش آسیب‌های اجتماعی.....	۱۰۶
۱-شناخت بیشتر اهل بیت(ع).....	۱۰۶
۲-رشد علمی و تحصیلی.....	۱۰۷
۳-رشد اقتصادی.....	۱۰۷
۴-وحدت ملی و مشارکت اجتماعی شیعیان.....	۱۰۷
۵-آثار فردی جشن‌های مذهبی.....	۱۰۸
۶-ایجاد انحراف در جشن‌ها.....	۱۱۰
نتیجه گیری و ارائه پیشنهاد.....	۱۱۲
منابع و مأخذ.....	۱۱۴

فصل اول

کلیات تحقیق

طرح مسأله

همواره رفتارهای فردی و گروهی و حتی ملی که در جامعه بروز و ظهور می کنند متأثر از افکار، آموخته ها، دیدگاه ها و باورها است. رفتار انسان ها از رفتار، گفتار و کردار همנוعان خود و حتی از رفتار موجودات دیگر و به طور کلی از آنچه که پیرامون آنها می باشد الهام گرفته می شود. عرصه جامعه نمایشگر این قاعده بوده و گواه بر این مدعا است.

بر این اساس آسیب های اجتماعی یکی از همین رفتارها هستند که با یک سری باورها خلق شده و با یک سری باورهای دیگر از بین می روند و یا می توان از بوجود آمدن آنها جلوگیری کرد و یا وقوع آنها را به تاخیر انداخت به عبارت دیگر همین طور که آسیب های اجتماعی برخاسته از یک سری باورهای منفی می باشد زدودن آنها نیز از طریق یک سری باورهای مثبت امکان پذیر است.

به عبارتی دیگر بعضی از کنش ها و باورها باعث ایجاد آسیب های اجتماعی شده یا پیشرفت آنها را سرعت می بخشند. از طرف دیگر کنش ها و باورهایی وجود دارند که با ترویج آنها در جامعه نه تنها آسیب های اجتماعی کاهش می یابند بلکه بستر ایجاد آنها را از بین می برند. از جمله اینها اعتقادات دینی و باورهای مذهبی است.

آسیب های اجتماعی پدیده هایی منفی هستند که تمامی جوامع - بر اساس اصول و ارزش هایی که برای خود تعریف کرده اند - به آن مبتلا هستند از طرفی حکومت در هر جامعه به دنبال ابزارهایی است که به وسیله آنها این آسیب ها را یا از بین ببرد و یا کاهش دهد و یا رشد آن را متوقف کند در این میان، اعتقادات و باورهای دینی می توانند نقش تعیین کننده ای داشته باشند. فشار آسیب های اجتماعی که از مشکلات زندگی ناشی می شود برای کسانی که به دعا، زیارت و عزاداری اهل بیت (ع) پناه می برند کمتر می گردد. بنابر این در مواجهه با انحرافات اجتماعی پناه بردن به آیین هایی مانند دعا و زیارت اهل بیت (ع)، تحمّل و ظرفیت انسان و سعه صدر او را بالا می برد - *أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ* - و قادر است آسیب ها را کاهش دهد.

قطعا هنجارهایی بر گرفته از آیین های مذهبی در جامعه وجود دارند که با ایجاد و بسط و گسترش آنها و سپس نهادینه کردن آنها، می توان جامعه را از خطر آسیب های اجتماعی مانند

خودکشی، اعتیاد، دزدی، آدم کشی، طلاق، تخلفات راهنمایی و رانندگی و..... حفظ کرد.

اهمیت موضوع و ضرورت تحقیق

از آنجا که همه جامعه ها چه دینی و چه سکولار به نوعی به آسیب های اجتماعی مبتلا هستند ضرورت اقتضا می کند به دنبال یافتن راههای مقابله با این آسیب ها باشند چرا که آسیب های اجتماعی خسارت های فراوان فرهنگی، انسانی، سیاسی، دینی و به بنیاد های هر جامعه وارد می کند بنابر این اهمیت موضوع آسیب ها و یافتن راههای مبارزه با آن ایجاب می کند از تمام ظرفیت های جامعه استفاده شود.

یکی از عوامل موثر در آسیب های اجتماعی گرایش ها و رفتارهای معنوی مردم است که آیین های مذهبی به دلیل برگزار شدن گروهی و جمعی آنها، بیشترین بازده این تاثیر را دارند در این راستا آیین های مذهب تشیع به خصوص با دارا بودن ویژگی های خاص، قادرند با آسیب های یک جامعه شیعی مبارزه کنند بر این اساس اهمیت موضوع روشن می شود.

ضرورت این تحقیق هم زمانی مشخص می گردد که با اثبات تاثیر آیین های شیعه در کاهش آسیب های اجتماعی از یک طرف برای کم کردن یا از بین بردن ناهنجاری های جامعه- که مردم به خصوص جوانان جامعه را تهدید می کند- می توان راهکاری ترسیم کرد و از طرف دیگر مذهب تشیع و آیین ها و ظرفیت های بالای آن را می توان به عنوان الگوی حکومتی به جامعه جهانی معرفی کرد. بنابر این جامعه و حکومت اسلامی و شیعی باید از ظرفیت باورهای مذهبی شهروندان خود برای جلوگیری از آسیب های اجتماعی استفاده کند. البته در مطالعات جرم شناسی و جامعه شناسی در ایران و در سایر کشورها، از باورهای مذهبی بعنوان یکی از عوامل کاهش جرایم یاد می شود و فرزندان خانواده های مذهبی در کنار والدین خود همواره از کودکی می آموزند که حقوق دیگران را نباید پایمال کرد. به حریم حدود الهی نباید تجاوز کرد. بدون تردید کسانی که قصد قتل کسی را می کنند اساسا افراد معتقدی نیستند امید است با تقویت باورهای مذهبی شاهد کاهش جرائم باشیم.

در پرونده هایی رسیدگی شده که جرایم ارتكابی آن ها عمدی بوده است به تحقیق می توان گفت بالای ۹۵ درصد از مجرمین یا معتقد به مسائل و باورهای مذهبی نبوده اند یا اعتقاد

ظاهری و بر اساس عادت داشته اند.^۱

بر اساس گفته های مقامات مسئول، جمعیت شرکت کننده در مراسم آیینی در شهر قم از سالم ترین و پاک ترین انسان ها هستند و با توجه به افزایش جمعیت میلیونی در روزهای عزاداری و جشن های مذهبی به خصوص نیمه شعبان (شب و روز نیمه شعبان جمعیت حدود ۳ میلیون نفر) آمار آسیب ها و ناهنجاری ها نسبت به جمعیت حاضر، بسیار کم است که این به خاطر باورهای دینی زائران و تاثیرات فرهنگ مذهبی بر مردم است. به نظر من این مراسم ها باعث کاهش آسیب ها می شود. آمار تخلفات اجتماعی که ما شاهد آن هستیم نشاندهنده این موضوع است.^۲ از لحاظ مکانی به یقین سطح خلاف و جرم در مکان های مقدسی چون مکه، مدینه و شهرهای مذهبی دیگر و حتی در اطراف امامزاده ها و مساجد نسبت به بقیه نقاط بسیار پایین تر است. باید بررسی کرد که این زمان ها و مکان ها چه دارند که این چنین در کاهش جرائم و تخلفات موثر هستند یا انسان ها را چه می شود که وقتی در این زمان ها و مکان ها قرار می گیرند به طور طبیعی در شرایطی قرار می گیرند که از جرم و بزه پرهیز می نمایند؟^۳

پس برای تحقق این موضوع مهم باید اثرگذاری آیین ها را بر آسیب ها تبیین کرد.

سوال اصلی

آیا آیین های تشیع می توانند بر کاهش آسیب های اجتماعی تاثیر داشته باشند؟

سوالات فرعی

- ۱- چگونه آیین عزاداری بر کاهش آسیب های اجتماعی تاثیر دارد؟
- ۲- آیا زیارت اهل بیت (ع) بر کاهش آسیب های اجتماعی تاثیر دارد؟
- ۳- چه ارتباطی بین مداحی اهل بیت (ع) و کاهش آسیب های اجتماعی وجود دارد؟
- ۴- چگونه برگزاری جشن های مذهبی بر کاهش آسیب های اجتماعی تاثیر می گذارد؟
- ۵- آیا رفتارهای جمعی شیعیان با آموزه های تشیع منطبق است؟

jahanshahloou.blogfa.com

۱- جهانشاهلو (دادستان ساوجبلاغ)، دوشنبه ۲۸ آذر ۱۳۹۰،

۲- سرهنگ صادقی، معاونت اجتماعی نیروی انتظامی استان قم، مصاحبه حضوری، جمعه ۱۰ ۰۶ ۹۲.

۳- احد مهرمند، "تاثیر دین در کاهش بزه های اجتماعی"، پایگاه خبری تحلیلی چاپار، ۲۵ ۰۳ ۹۲.

اهداف

اصلی:

۱- شناخت بیشتر آثار عزاداری، زیارت، مداحی اهل بیت (ع) و جشن های مذهبی بر جامعه.

۲- معرفی بیشتر آیین های عزاداری، زیارت و مداحی اهل بیت (ع) و جشن های مذهبی به عنوان عوامل کاهش دهندگان آسیب های اجتماعی.

فرعی:

۱- تبیین عمیق تر آیین های عزاداری، زیارت و مداحی اهل بیت (ع) و جشن های مذهبی.

فرضیه‌ها

اصلی:

۱- در صورتی که برگزاری آیین های عزاداری، زیارت و مداحی اهل بیت (ع) و جشن های مذهبی، منطبق با دستورات پیشوایان شیعه باشد این آیین ها قادر خواهند بود آسیب های اجتماعی را به میزان زیادی کنترل کنند.

۲- در صورتی که عزاداری، زیارت و مداحی اهل بیت (ع) و جشن های مذهبی، منطبق با دستورات پیشوایان شیعه و اصول مذهب نباشند نه تنها آسیب های جامعه را کاهش نمی دهند بلکه باعث بوجود آمدن و ترویج آسیب ها و ناامنی جامعه و خانواده خواهند شد.

فرعی:

۱- اگر عزاداری، زیارت و مداحی اهل بیت (ع) و جشن های مذهبی، به شکل صحیحی برگزار گردند مشارکت اجتماعی صحیحی از کنشگران خواهیم دید.

روش تحقیق

روش تحقیق در این پژوهش توصیفی و کتابخانه ای است. از طریق جمع آوری اطلاعات کتابخانه ای و نرم افزاری، تحقیقات انجام پذیرفته شده است. منابع قابل استفاده در این تحقیق

عبارتند از: قرآن و تفسیرهای آن، نهج البلاغه، منابع حدیث (ترجیحا منابع دست اول)، نرم افزارهای تخصصی مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی، سخنرانی ها و مقالات علمی به عنوان منابع دست دوم و سوم مورد بهره برداری قرار گرفته است.

جمع آوری اطلاعات به وسیله یادداشت برداری انجام گرفته است.

پیشینه تاریخی تحقیق (بررسی آثار)

با موضوع نقش یا تاثیر آیین های شیعی در کاهش آسیب های اجتماعی پس از تحقیق و بررسی اثری یافت نشد اما آثاری که با موضوع «دین» بحث کرده اند در قسمت هایی به کارکردهای اجتماعی دین، فایده های دین و ایمان در جامعه و پیامدهای دین در اجتماع پرداخته و اثر دین در جامعه را مورد توجه قرار داده اند. اثر دین در جامعه هم مورد تاکید دانشمندان اسلامی و هم جامعه شناسان غربی می باشد.

عنوان «نقش باورهای دینی در اصلاح فرد و جامعه» اثر سعداله حسنی که در آن به تاثیر خدا باوری در رفع اضطراب و وسوسه، تاثیر دین در ایجاد روحیه، امید و آرامش، تاثیر دین در پاک سازی گناه، تاثیر دین و باورهای دینی در اصلاح نگرش ها و بینش ها و رفتار بیرونی افراد پرداخته و همچنین نقش دین در تحکیم خانواده و امنیت اجتماعی، نکته های تربیتی خدا باوری در جامعه، ارتباط باورهای دینی با بهداشت محیط اجتماعی و حفظ محیط زیست و بهبود روابط اجتماعی را مورد بررسی قرار داده است. در بخش مقاله آثاری با عناوین: ۱- «نقش دین در کاهش جرائم» نوشته ابوالفضل یغمایی که در آن به عوامل کاهش دهنده جرم پرداخته است راهکاری اعتقادی و عبادی و اجتماعی در این نوشتار مورد بررسی قرار گرفته است در راهکار اعتقادی ایمان به خدا و ایمان به قیامت در کاهش آسیب ها مورد توجه قرار گرفته است و عمل کردن به فروع دین از جمله خواندن نماز و گرفتن روزه و پرداخت خمس و زکات به عنوان راهکار عبادی معرفی شده و همچنین راهکار اجتماعی را از طریق قوانین تکامل اجتماعی و فلسفه احکام جزایی در مذهب و بودجه ها و هزینه هایی که در این راه باید پیش بینی شود؛ بررسی می کند و در آخر به نمونه هایی از احکام جزایی اسلام مثل قصاص و کیفر دزدی و گناهان جنسی می پردازد. ۲- «تاثیر دین در کاهش بزه های اجتماعی» اثر احد مهرمند؛ که ابتدا به تاثیر مثبت رفتارهای دینی بر روی بیماران جسمی و روحی از دیدگاه روانشناسان و پزشکان

پرداخته است سپس کاهش جرم در زمان ها و مکان های مذهبی را مورد توجه قرار داده است در این راستا تقویت باورهای دینی را خواستار شده و نقش والدین را در این خصوص مهم و تعیین کننده می داند و در پایان نقش دین اسلام را در امنیت اجتماعی مورد بررسی قرار داده است. ۳- «نقش دین و دین داری در کاهش جرم» نوشته حسین بافکار به مفهوم شناسی دین و دین داری، نقش دین در کاهش جرم و کج روی اجتماعی، توجه به برخی از آموزه های دین مانند یاد خدا، ایمان به رستاخیز، پرورش وجدان یا نفس سرزنش گر و نقش آنها در پیش گیری از جرم، پرداخته و در انتها دلیل کج روی برخی به ظاهر دین داران را علیرغم ظاهر دین داری، عدم روحیه دین داری و ریاکاری و دورویی می داند. ۴- «نقش دین در کاهش آسیب ها» نوشته کتایون اعتمادی به این موضوع ها اشاره دارد: دین یک عامل به طور کلی بازدارنده از انواع تخلفات و جرایم است و بازدارندگی آن به این دلیل است که "خود کنترلی" را در فرد بالامی برد. مذهب نیز یک نهاد خودکنترلی اخلاقی است و یکی از عواملی به شمار می رود که در پیشگیری یا کاهش جرم و کج روی ها تاثیر بسزایی دارد. دور نگه داشتن فرد از انواع آسیب ها از جمله فساد، فحشا، اعتیاد، جرم و جنایت و حتی خودکشی، عدم انکار نقش دین حتی توسط برخی از مارکسیست ها که به دین اعتقاد نداشته اند چنانچه جمله معروف مارکس که [دین قلب یک دنیای بی قلب است]. هدایت انسان توسط دین به سوی خوبی ها و مسیر درست، و در نهایت بزرگترین عامل تخریب فکری اقشار و گروه های مختلف به ویژه جوانان کم اهمیت تلقی کردن نقش دین و مذهب توسط خانواده ها خواهد بود.

در ارتباط با اثرگذاری آیین شیعی مانند عزاداری اهل بیت (ع) و جشن های مذهبی و مراسم دعا، آثاری نیز مانند نقش دعا در زندگی اجتماعی، اثرات روانی و اجتماعی زیارتگاهها بر روی مردم و تاثیر زیارت در تربیت اسلامی وجود دارد.

فصل دوم

ادبیات تحقیق

تعریف مفاهیم

۱- آیین

آیین در لغت به معنی سیرت، عرف، طبع، خلق، خصلت، خو، منش، شرع، شریعت، دین، راه، طریقت، کردار، قانون، طبیعت، نهاد، فطرت، حالت، چگونگی، آداب، طریق. ^۱ ادب، معمول، متداول، مرسوم، شیوه، صفت، جشن. ^۲ دستور، روش، رسم و عادت، نظم و قاعده، سنت، کیش. ^۳ راه و روش، شیوه مناسب و مطلوب، مراسم، مذهب، دستورکار، مقررات، جلال و شکوه، وسایل زندگی، تجملات، کارهایی که به شیوه‌هایی خاص و یا از پیش تعیین شده انجام می‌شود. ^۴

آیین در اصطلاح ابزار و وسیله‌ای است که نوع بشر از طریق آنها زندگی و کنش مذهبی دارد و در مراحل مختلف زندگی از زمان لقاح تا هنگام مرگ و پس از آن جاری هستند. ^۵ یاکارهای نمادین، متعارف و مرسوم هستند که در جامعه‌های انسانی برای بهره‌گرفتن از نیروهای فراطبیعی انجام می‌شوند. رهبری و اجرای آیین‌ها می‌تواند به دست افراد خاص آن جامعه (مانند کاهنان، غیب‌گویان، جادوگران و ساحران) انجام شود و یا افراد عادی نیز آن را انجام دهند. همچنین ممکن است آیین‌ها به طور آشکار و یا در خفا انجام شوند. ^۶

در تعریف‌های بالا به جمعی بودن رفتار و این که رفتار در زمان خاص و مکان خاصی صورت گیرد توجه نشده است از این رو این تعریف‌ها به علت این که معرف مصداق آن در جامعه نیستند؛ می‌توانند اشکال داشته باشند.

۱- علی اکبر دهخدا، لغت نامه دهخدا، (تهران: چاپخانه مجلس، ۱۳۲۵)، ج ۱، ص ۲۳۱.

۲- محمد معین، فرهنگ فارسی معین، (تهران: انتشارات ثامن، ۱۳۸۵)، ج ۱، ص ۱۵۶.

۳- حسن عمید، فرهنگ فارسی عمید، ج ۳۵، (تهران: امیر کبیر، ۱۳۸۶)، ص ۶۰.

۴- حسن انوری، فرهنگ بزرگ سخن، (تهران: انتشارات سخن، ۱۳۸۱)، ج ۱، ص ۲۰۰.

۵- جان ال اسپوزیتو، دایره المعارف جهان نوین اسلام، ترجمه حسن طارمی راد، محمد دشتی، مهدی دشتی، (تهران: نشر کنگره و

نشر کتاب مرجع، ۱۳۸۸)، ج ۱، ص ۴۶.

۶- ویکی‌پدیا، دانشنامه آزاد، <http://fa.wikipedia.org/wiki/%D8%A2%DB%8C%DB%8C%D9%86>

به نظر نگارنده آیین به رفتارهای گروهی (نه فردی) که بر خواسته از باورهای دینی و مذهبی است که در یک زمان یا مکان مشخص به صورت جمعی بروز می کند؛ گفته می شود.

تفاوت آیین ها و مناسک

علیرغم آن که هر دو مفهوم اشاره به مجموعه آداب، رسوم و شیوه های عمل های مشخص و نسبتاً قانون مندی با جهت گیری دینی و قدسی دارند اما در خاستگاه و منشاء مشابه نیستند.^۱ مناسک دینی در متن دین حضور دارند و تاسیس، تعریف و تبیین چگونگی آنان و جزئیات برگزاری شان در نصوص و متون اصیل دینی تصریح و تشریح شده است و بخشی قابل توجهی از شریعت دینی قلمداد می شوند که نمود آن در فقه است به عنوان مثال حج یکی از مناسک دینی اسلام است. اما آیین ها بر خلاف مناسک دینی منشاء شریعتی ندارند و تعریف شان بر عهده خود دین نیست بلکه مقوله ای اساساً اجتماعی هستند و تاسیس، تعریف و تبیین چگونگی آنها به نوع عمل و شرایط اجتماعی دینداران بر می گردد و مانند خود دینداری تابع تحولات اجتماعی و تغییر پذیرند.^۲

نتیجه آن که مجموعه آیین های یک دین یا مذهب از زمانی به زمانی و از جامعه ای به جامعه ای و حتی از طبقه ای به طبقه ای می تواند بسیار متنوع و گوناگون باشد چنانچه می توان در گستره دینداری عوام و خواص این تفاوت را احساس کرد به عبارت دیگر آیین ها منشاء بشری دارند و فرد دیندار یا اجتماع دینداران در تعریف چگونگی آیین ها مطابق خواست ها و نیازهای ملموس خود عمل می کنند.

البته همیشه آیین ها شکل ابداعی و تاسیسی ندارند و محتمل است که از باز تعریف برخی از آیین ها و رسوم بومی غیر دینی و یا از تلفیق چند منسک و آیین شکل گرفته باشند به عنوان نمونه در آیین سوگواری شیعیان ایرانی رگه هایی از رسم سیاوشان و قتل زریر در تعزیه و باز تولید فرهنگ قصه گویی در قالب روضه خوانی قابل مشاهده است.^۳

۱- رضا صالحی امیری، "هیات های مذهبی عامه پسند،" مجموعه مقالات مسایل اجتماعی دین در ایران، (تهران: پژوهشکده تحقیقات استراتژیک، ۱۳۸۷)، ص ۱۹۶.

۲- همان، ص ۱۹۸.

۳- همان.

۲- شیعیه

شیعه در لغت به معنی کسی که به وسیله او انسان تقویت می شود و از او انتشار پیدا می کند.^۱ در اصل به معنای پیرو می باشد و به کسانی گفته می شود که جانشینی پیغمبر اکرم (ص) را حق اختصاصی خانواده رسالت می دانند و در معارف اسلام پیرو مکتب اهل بیت می باشند.^۲ متابعت، تابع، وجود یک نوع همبستگی فکری و مکتبی بین گروهی.^۳ امت و گروهی که دارای نوعی پیوند و همبستگی باشند خواه پیوند در خط حق باشد خواه در خط انحراف^۴ به معنی پیروان و یاران است^۵ فرقه، گروه، پیروان، جماعت^۶ شیعه را مشتق شعاع دانسته اند زیرا از باقیمانده گل ائمه و از اشعه انوار آنها خلق شده است.^۷

اما شیعه برگرفته شده از مکتب تشیع است که در لغت به معنی جماعتی که معاونت بر کاری دارند^۸ فرقه، حزب و گروه، پیروان، یاران و هواداران، امت، دوستان، همراهان و همکاران، تقویت کنندگان و اشاعه دهندگان^۹ جماعتی که در امری یکدیگر را یاری می کنند. و در اصطلاح به معنی فرد یا فرقه ای که افضلیت امام علی را بر همه صحابه و اولویت او را در امامت و خلافت باور داشته باشد.^{۱۰}

۳- آسیب

آسیب در لغت به معنی آزار، گزند، شکستگی که به سبب ضرب و زخم پیدا شود، مشقت،

-
- ۱- راغب اصفهانی، مفردات الفاظ القرآن، تحقیق عدنان داوودی، (بیروت: دارالشامیه، ۱۴۱۶ق)، ص ۴۷۰.
 - ۲- محمد حسین طباطبایی، شیعه در اسلام، (تهران: بنیاد فکری و علمی علامه طباطبایی، ۱۳۶۲)، ص ۴.
 - ۳- ناصر مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۲۹، (تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۷)، ج ۱۱، ص ۵۰.
 - ۴- محسن قرائتی، تفسیر نور، ج ۴، (قم: چاپخانه بزرگ قرآن کریم، ۱۳۷۹)، ج ۶، ص ۲۷۷.
 - ۵- علی اکبر قرشی، قاموس قرآن، (تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۵۴)، ج ۴، ص ۹۵.
 - ۶- جبران مسعود، فرهنگ الفبایی الرائد، ترجمه رضا انزابی نژاد، ج ۵، (مشهد: آستان قدس رضوی، ۱۳۸۰)، ج ۱، ص ۱۰۴۹.
 - ۷- محمد تقی نجفی اصفهانی، تفسیرالعنايات الرضویه، ترجمه ملیحه سادات فردانی، (قم: انتشارات عالمه، ۱۳۸۰)، ص ۴۴۴.
 - ۸- ابوالفتوح رازی، روض الجنان و روح الجنان فی تفسیر القرآن، تصحیح محمد جعفر یاحقی و محمد مهدی ناصح، ج ۲، (مشهد: آستان قدس رضوی، ۱۳۷۸)، ج ۱۳، ص ۱۰۶.
 - ۹- مهدی فرمانیان، آشنایی با فرق تشیع، ج ۲، (قم: مرکز مدیریت حوزه علمیه قم، ۱۳۸۹)، ص ۲۱.
 - ۱۰- همان، ص ۲۴.

آفت، بلا، نکبت، مصیبت.^۱ درد، رنج، صدمه، زیان، خسارت، کوب، ضرب، ضربه^۲ هر عیب یا نقص یا زخم که بر اثر عاملی مانند ضربه و جز آن پیدا شود، سایش، برخورد، تماس، وارد آمدن آزار و گزند.^۳

و در اصطلاح به رفتاری گفته می شود که به طریقی با انتظاراتهای مشترک اعضای یک جامعه سازگاری ندارد و بیشتر افراد، آن را ناپسند و نادرست می دانند.^۴ و یا هر نوع رفتار یا تظاهر فیزیکی که با هنجارهای اجتماعی در چالش است و اعضای جامعه آن را محکوم می کنند.^۵ همچنین می توان آن را ناهمناوبی با هنجار یا مجموعه هنجارهای معینی تعریف کرد که توسط تعداد قابل ملاحظه ای از مردم در اجتماع یا جامعه ای پذیرفته شده است.^۶

۴- اجتماع

اجتماع در لغت به معنی گرد آمدن، تجمع، انجمن شدن، اتفاق کردن بر چیزی، دسته ای که برای هدف مشترک گردهم جمع شوند.^۷ جمع شدن، دورهم گرد آمدن، فراهم آمدن، به هم پیوستن.^۸ جامعه بشری.^۹

جامعه هم در لغت به معنی توده مردم، گروهی از مردم که با هم وجه اشتراک داشته باشند، صنفی از مردم، مردم یک شهر یا یک کشور، دانشگاه، زنجیری که به دست و گردن زندانیان ببندند.^{۱۰} دانشگاه، بند و زنجیر که دست را به گردن ببندند، علاقه، پیوند، دیگ بسیار بزرگ^{۱۱} گردآورنده، فراهم آورنده و بر هم افزاینده.^{۱۲}

۱- محمد معین، پیشین، ج ۱، ص ۱۲۲.

۲- حسن عمید، پیشین، ص ۳۱.

۳- حسن انوری، پیشین، ج ۱، ص ۱۰۸.

۴- هدایت الله ستوده، آسیب های اجتماعی، ج ۵، (تهران: آوای نور، ۱۳۷۸)، ص ۳۱.

۵- حمید عضدانلو، آشنایی با مفاهیم اساسی جامعه شناسی، ج ۴، (تهران: نشر نی، ۱۳۹۱)، ص ۶۳.

۶- آنتونی گیدنز، جامعه شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، ج ۲، (تهران: نشر نی، ۱۳۷۴)، ص ۱۳۰.

۷- محمد معین، پیشین، ص ۱۷۸.

۸- حسن عمید، پیشین، ص ۷۷.

۹- جبران مسعود، پیشین، ص ۳۱.

۱۰- حسن عمید، پیشین، ص ۴۵۱.

۱۱- جبران مسعود، پیشین، ص ۵۹۳.

۱۲- علی محمدی آشنائی، جامعه آرمانی قرآن کریم، (قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ۱۳۹۲)، ص ۳۱.